

A romániai szaksajtóban megjelent recenziók szerint újszerűen tárgyalja BĂRSĂNESCU a következőket: a román nép neve, a szóbeli oktatás templomi prédikációk alapján; a mai Románia területén létező első iskola a csanádi—marosvári (Morisium) iskola; az ókori klasszikus szerzők műveinek iskolai felhasználása; az egyházatyák műveinek iskolai felhasználása; folklorisztikus művelődési elemek; a lovagi nevelés megjelenése a román pedagógiában; az iparosok nevelése a román fejedelemségekben; a kotnári, putnai és hirlói iskolák.

A szerző kifejti, hogy a mai Románia területén 1020-ban már működött a csanádi—marosvári iskola, amely egy görög szertartású kolostor iskolája volt, „ez az első romániai iskola” — állítja a szerző, itt nyelvtant, latin nyelvet, ékesszólástant és egyházi zenét adtak elő. (Ez az iskola a magyar szakirodalomban a Gellért-legendából ismert.)

A XIII. századból vannak adatok a román nyelvű templomi prédikációk által történő oktatásra, de szerveztek különféle iskolákat a kántorok (anagnoszták) részére, a szertartási könyvek másolói, valamint a fejedelmi és bojári kancelláriák írnokai számára is.

Jelentős mértékben tanulmányozták egyes kolostori iskolákban a görög egyházatyák, főként Aranyzajú Szent János, Nazianzi Gergely műveit, valamint az ún. „hesziasztikus” teológusok, Areopagita Dénes és Palambas Gergely munkáit. A román udvari nevelés dokumentuma a „Tanítás Neagoe Basarab fiához, Theodosiushoz” című irat.

A szerző nagy nyomatékkal hangoztatja a román művelődésnek e kezdeti korban is megnyilvánult egyetemességét, amelynek alapján magába ötvözte a nagy európai szellemi értékeket: közvetlenül is, valamint ósláv közvetítéssel is kapcsolatban állt a görög kultúrával, s ugyanígy szoros kapcsolatot tartott a latin művelődéssel, „beleértve az olasz, német és lengyel művelődést is”.

E korszak román művelődésének kiemelkedő alakjai: egy MÓZES nevű „böles”, a putnai iskola tanárai és krónikásai, NEAGOE BASARAB fejedelem, valamint LUKÁCS EUSZTÁKIUSZ.

BĂRSĂNESCU szerint a román művelődés e X—XVI. századi története azt bizonyítja, hogy ez a művelődés „nem ekkor kezdődik, hanem egy régebbi művelődés folytatása”.

PETRE PUȘCAȘ

A MARXISTA PEDAGÓGIA TÖRTÉNETE DOKUMENTUMOKBAN

Második kötet. Összeállította, a magyarázatokat és jegyzeteket írta Vág Ottó
Budapest, 1971. Tankönyvkiadó. 462 oldal

A marxista pedagógia kialakulásának és történetének, ill. a szocialista munkásmozgalom pedagógiai és neveléspolitikai törekvéseinek feltárása, történeti elemzése az utóbbi évtizedben hazánkban is fejlődésnek indult és jelentős eredményeket is hozott. Az eddigi publikációk — amelyekről ez a kötet is tájékoztat — azonban azt is jelzik, hogy ezen a területen további teendők vannak. Ma már aligha kell bizonygatni, hogy a szocialista pedagógia és neveléspolitika mai feladatainak megoldásához nélkülözhetetlen segítséget ad a történeti múlt alapos ismerete. Éppen ezért a kötet megjelenése jelentős nyeresége neveléstörténeti irodalmunknak. A marxista pedagógia történetének avatott kutatója, mint szerkesztő a nagy szakértelemmel kiválogatott dokumentumok közreadásával nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a pedagógiai szakemberek széles köre megismerje a marxista pedagógia történeti fejlődését, a szocialista munkásmozgalom neveléspolitikai dokumentumait. S valljuk be, hogy ez az ismerkedés igen jelentős, hiszen figyelembe kell venni, hogy a régebbi, polgári neveléstörténeti kutatásunk ezt a területet teljes mértékben elhanyagolta, de a marxista neveléstörténeti kutatás sem fordított rá elég nagy figyelmet. Ezen túlmenően azért is jelentős e dokumentumok közlése, mert előmozdítja a marxista történeti szemlélet erősödését, s ezzel lehetővé teszi a szocialista neveléspolitika és pedagógia távlatainak világosabb felismerését.

A kötet megjelenése nyereség a tanárképzésnek is, mert az eddigi publikációkat felhasználó jegyzeteket és tankönyveket kiegészítve, fontos dokumentumok elmélyült tanulmányozását teszi lehetővé, s ezzel leendő pedagógusaink korszerű, szocialista pedagógiai szemléletének formálását.

Az 1967-ben megjelent első kötet MARX, ENGELS, LENIN nevelésügyi vonatkozású műveit tartalmazta. Ez a kötet a szocialista munkásmozgalom mintegy száz esztendejének válogatott neveléspolitikai és pedagógiai dokumentumait közli, három periódusba tagolva. A periódusok teljes mértékben elfogadhatók, hiszen 1871, 1917 és 1945 nemcsak korszakalkotó fordulópontot jelent, hanem egyben a szocialista pedagógiai gondolkodás fejlődésében minőségi változásokat is.

A dokumentumok kiválogatása és elrendezése szakszerű és általában megnyugtató. Egyet-értünk a szerkesztővel, hogy teljességre nem törekedett, s úgy látjuk, hogy a válogatás során megtalálta azokat a legfontosabb dokumentumokat, amelyek az adott korszakot és a fejlődés egész folyamatát is jól jellemzik, s így sikerült plasztikusan érzékeltetni a marxista nevelés-politika és pedagógiai gondolkodás történeti fejlődését.

A szerkesztő szándékáról és felfogásáról tájékoztat az előszó, s az itt írottakat el kell fogad-nunk, még akkor is, ha úgy látjuk, hogy a szovjet pedagógia és nevelésügy dokumentumainak ismerete feltétlenül szükséges lenne az 1917 utáni időszak szerteágazó problémáinak jobb meg-értéséhez. S ebből következik az a szerintünk indokolt kérdés, hogy vajon nem lett volna sze-rencsesebb a dokumentumokat másként elrendezni, s a szovjet pedagógiai dokumentumokat és a marxista neveléspolitika és pedagógia dokumentumait egy kötetbe szerkeszteni, minthogy azok fejlődését 1917 után a szovjet pedagógia és nevelésügy fejlődése alapvetően meghatározta? Ez esetben arra is nagyobb lehetőség nyílt volna, hogy az 1849—1917-ig terjedő időszakból gazdagabb anyagot publikálva, a dokumentumokban jobban érzékelhető legyen: a marxista neveléspolitika és pedagógia szemlélet a különböző polgári és kispolgári tendenciákkal és törek-vésekkel folytatott küzdelemben alakult ki és erősödött meg.

Helyeselhető az a szerkesztői törekvés, hogy minél több ország munkásmozgalmának köz-oktatási dokumentumait mutassa be a kötet, s a magyar munkásmozgalm neveléspolitikai dokumentumaitól azok kerüljenek a kötetbe, amelyek a nemzetközi fejlődéssel való kapcsolatot reprezentálják. Úgy véljük azonban, hogy a hazai források közreadásában elég szűkmarkú volt a szerkesztő. Az európai országok munkásmozgalmának nevelésügyi dokumentumai helyett esetenként mai szerzők tanulmányainak részleteit találjuk. Megértjük, hogy megfelelő doku-mentumok felkutatására nem volt mód, s az is igaz, hogy ezek a tanulmányok kiváló nevelés-történészek munkái, véleményünk szerint mégis helyesebb lett volna dokumentumokat közölni, vagy legalábbis ezeket a tanulmányrészleteket a dokumentumoktól eltérő betűtípussal szedni. Így elkerülhető lett volna az a helyzet, hogy a nemzetközi és hazai munkásmozgalm kiemelkedő személyiségeinek (LIEBKNECHT, BEBEL, ZETKIN, ROBIN, ALPÁRI, FÖLDES stb.) írásaival, amelyek valóban kiemelkedő jelentőségű és értékű dokumentumok, egy sorba kerüljenek mai marxista neveléstörténeti kutatók tanulmányai.

Feltűnő, hogy lengyel anyag nem szerepel a kötetben, pedig lengyel neveléstörténészek (VOLOSZIN, KURDYBACHA) az utóbbi évtizedben fontos dokumentumokat közöltek.

Az olvasót és kutatót egyaránt jól tájékoztatják a szerkesztőnek az egyes periódusok doku-mentumai előtt közölt előzetes megjegyzései, és a kötet végén szereplő jegyzetei. Az előzetes megjegyzések rövid, magvas tanulmányok, amelyek az adott periódus legfontosabb problémáit foglalják össze, igen széles körű történeti tájékozottság és kiértelt mérlegelés alapján. A kötet egésze s benne ezek a rövid összefoglalások, a jegyzetek, s nem utolsósorban a közölt doku-mentumok forrásjegyzéke további kutatásokra inspirálnak és ezekhez jól használható segítséget is adnak.

Az első periódus (1848—1871) dokumentumai között kiemelkedő jelentőségűek a Nemzetközi Munkásszövetség Kongresszusainak jegyzőkönyvrészletei, ill. határozatai és a Párizsi Kommun állásfoglalásai, felhívásai, határozatai. Ezek egy része egyedül e kiadványban elérhető a magyar olvasó számára, szakavatott tolmácsolásban és gondozásban.

Az 1871-től 1917-ig tartó periódust bemutató rész LIEBKNECHT, BEBEL, ZETKIN, KRUPSKAJA, többé-kevésbé ismert írásai mellett közli a II. Internacionálé londoni kongresszusának határo-zatát, RÜHLE, BORCHARDT, DUNCKER nálunk eddig ismeretlen dokumentumait. Itt olvashatjuk a német SCHULZ-tól származó írást, amelynek közlésével a szerkesztő hozzájárul a korábban kialakult indokolatlanul kedvezőtlen, és nálunk is elterjedt és meggyökeresedett vélemény szét-oszlatásához. Ezeknek és a német munkásmozgalm egyéb dokumentumainak közlése hozzá-járul a német szociáldemokrácia neveléspolitikai törekvéseinek differenciáltabb bemutatásához és értékeléséhez. S ez azért is figyelemre méltó, hogy a hazai munkásmozgalm közoktatási-pedagógiai törekvéseinek kialakulására és fejlődésére jelentős befolyást gyakorolt a német munkásmozgalm. KUNFI ZSIGMOND írásának közlése igen szerencsés, mert jól tájékoztat az európai törekvésekről és a szociáldemokrácia állásfoglalásáról.

Új oldalról segít a közoktatási kérdéseket megismerni a szocialista ifjúmunkás-kongresszus (1907) közölt dokumentuma. HENRICH SCHULZ-nak 1911-ben megjelent könyvéről közölt egy-korú ismertetés mellett jó lett volna az eredeti műből is egy rövid részletet közölni, főleg azért, hogy láthatóvá váljék a szerző visszalépése saját korábbi álláspontjához viszonyítva. Sajnáljuk, hogy a fejezetben nem kaphatott helyet a hazai Szociáldemokrata Párt közoktatással kapcsola-tos néhány fontos határozata, és az előző periódus dokumentumai közül is hiányoljuk a hazai munkásmozgalm neveléspolitikai törekvéseit bemutató szemelvényeket.

A harmadik, 1945-ig terjedő időszakra vonatkozó szemelvények válogatását is szerencsés kézzel végezte el a szerkesztő. Számos olyan dokumentumot közöl, amellyel első alkalommal ismerkedhet meg az érdeklődő olvasó. Ezek közül külön is megemlítjük a Németországi Szabad

Szocialista Ifjúság programtervezetét — melyet 1919-ben E. HOERNLE vezetésével dolgoztak ki —, a németországi kommunista gyermekmozgalom röplapját, a Művelődési Munkások Internacionáléja 1928-ban tartott nemzetközi pedagógiai konferenciájának jegyzőkönyvrészletét. Ez a tanácskozás a „proletárpedagógia” kérdéseit tárgyalta, neves szakértők részvételével. A PRINKEVICS által 1929-ben közreadott dokumentumokat élvezetes és pontos fordításban olvashatjuk. A dokumentumok között találjuk többek között GRAMSCI-nak, a marxista gondolkodás kiemelkedő teoretikusának írását, továbbá HOERNLE, NEUBAUER és Clara ZETKIN írásait. Itt olvashatjuk a Vörös Szakszervezeti Internacionálé nemzetközi propagandabizottságának platformját, amelyet 1923-ban dolgoztak ki. Ez az oroszból fordított dokumentum jól érzékelteti, hogy a forradalmár pedagógusok a modern pedagógiai elvek szellemében kívánták átalakítani az iskolát és a pedagógiai gondolkodást. Egyben azt is jelzi, hogy a haladó forradalmi pedagógusok jelentős szerepet vállaltak a reformpedagógiában megfogalmazott számos racionális gondolat széles körű elterjedésében, minthogy harcukat ők is a hivatalos konzervatív pedagógia hadállásai ellen folytatták.

A szemelvények azonban azt is bizonyítják, hogy a forradalmár pedagógusok a realitás talaján állva, a társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek ismeretében a pedagógiai, iskolai kérdések megoldásának társadalmi feltételeire is ráirányították a figyelmet.

A Francia Kommunista Párt és Nagy-Britannia Kommunista Pártjának felhívása, ill. reformjavaslata — amelyet német nyelvű forrásból közöl a kötet — azt bizonyítja, hogy a forradalmi mozgalom, a kommunista pártok a második világháború nehéz éveiben is képesek voltak megvédeni a nemzeti érdekeket és hagyományokat a közoktatás terén, s ugyanakkor olyan javaslatokat dolgoztak ki, amelyekben szerencsésen ötvöződött a forradalmi hagyományok tisztelete és a korszerűség követelménye.

A fejezetben közölt magyar vonatkozású szemelvények közlésénél — megértve a szerkesztő már ismertetett álláspontját — a szűkmarkúságot indokolatlannak tartjuk. Mindenekelőtt az 1919-es dokumentumokkal bánt mostohán. Néhány alapvető rendelkezés, állásfoglalás, a proletárdiktatúra vezetőinek a közoktatással foglalkozó írása jól egészítette volna ki a közölt szemelvényeket. KEMÉNY Gábor, FÖLDES Ferenc írásai jellemzőek a korra, BALÁZS Béla cikke értékes lírai tudósítás.

A kötet megjelenése arra hívja fel a figyelmet, hogy a marxista pedagógia történetének feltárásában további jelentős feladataink vannak, s a közölt szemelvényekben jelentkező gazdag gondolati tartalom, problematika remélhetőleg kedvet is kelt a kutatáshoz.

KÖTE SÁNDOR

A MAGYAR ÓVÓNŐKÉPZŐ INTÉZETEK NEVELÉSTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEI

VIII. kötet. 1971. Felelős szerkesztő: Elek László

Debrecen, 1972. 328 oldal

A több mint egy évtizedes múltra visszatekintő új rendszerű óvónőképzés ma már bizonyos hagyományokkal is rendelkezik. E hagyományok egyik megnyilvánulása, hogy az óvónőképző intézetek időről időre közreadják tudományos közleményeiket. Az óvónőképzők e kiadványsorozata most már nyolcadik kötetéhez érkezett, s ez a tény önmagában jelzi, hogy olyan kipróbált publikációs fórumról van szó, amelynek nemcsak múltja, hanem jövője is van.

Talán nem felesleges emlékeztetni arra a fejlődési útra, amelyet ez a kiadványsorozat az eddigiekben megtett. A kezdeményező lépést tulajdonképpen a szarvasi óvónőképző tette, amikor 1961-ben és 1962-ben közreadta „A szarvasi felsőfokú óvónőképző intézet évkönyve” című kiadványát. (E két kötetet is beleszámítva a sorozat tulajdonképpen már a tizedik kötetnél tart.) Ezek az évkönyvek igyekeztek számot adni az adott képző tanárainak alkotó tevékenységéről, de nem korlátozódtak neveléstudományi problémákra, hanem felölelték a különböző más tudományok, művészeti ágak területén végzett tevékenységet is. 1963-ban az említett kiadvány helyett első ízben jelent meg a három óvónőképző intézet közös kiadványaként a „Magyarországi óvónőképző intézetek tudományos közleménye” című kötet, amely megtartva a szarvasi évkönyvek profilját, immár a képzők közös fórumává vált. A következő két évben (1964-ben és 1965-ben) a kiadvány az előzőhöz hasonló címmel (II., illetve III. évfolyam jelzéssel) jelent meg, profilja azonban annyiban változott, hogy tematikája egyre inkább a nevelés-